

KS. STANISŁAW BIAŁY
WSR UKSW Warszawa
ORCID:0000-0002-6390-0087
DOI: 10.56898/st.14455

WIĘZY DUCHOWE KONSTYTUUJĄCE RODZINĘ KATOLICKĄ W (NAJNOWSZYM) MAGISTERIUM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Streszczenie

Autor artykułu, podejmując się analizy zagadnienia, jakim jest kwestia aktualnych akcentów Magisterium Kościoła katolickiego, obecnych w definicji rodziny katolickiej oraz konstytuujących strukturę jej powołania, stwierdza, że można mówić o takich elementach, które mają rolę scalenia jej członków w głęboką wspólnotę życia, i że ich charakter jest duchowy, moralny. Pierwszym z nich jest pojęcie rodziny katolickiej jako „Kościoła domowego”. Chodzi o uświęcenie jej członków poprzez postawienie Boga na pierwszym miejscu, gdzie ważna jest kwestia praktyki sakramentalnej, tzn. zawarcie sakramentu małżeństwa, uczestnictwa we Mszy św., przystępowania do komunii św. itp. Drugi to potrzeba wychowania potomstwa w duchu katolickim, poprzez proces socjalizacji oraz zaszczepienie wiary zbawczej. Trzeci to pomocnicza rola Kościoła katolickiego (czuwanie nad doktryną) oraz państwa (czuwanie nad organizacją religii i poszanowaniem wolności religijnej), bez których pozytywnego zaangażowania się, proces wychowawczy wystawiony byłby zdecydowanie na ryzyko porażki.

Elementy, o których mowa można uznać za kontynuację nauczania Kościoła w duchu jego tradycyjnej doktryny, ale też stanowią zręby pod refleksję na temat małżeństwa i rodziny bardziej aktualną i otwartą na egzystencję ludzką, która przechodzi różne kryzysy. Zauważyć to można np. w tezie, którą papież Franciszek prezentuje w AL nr 122, tj. gdy stwierdza: „Nie należy mylić różnych poziomów: nie należy zrzucać na dwie osoby mające swoje ograniczenia ogromnego ciężaru konieczności odtworzenia doskonałego związku między Chrystusem a Kościołem, ponieważ małżeń-

stwo oznacza «proces dynamiczny, przebiegający powoli przez stopniowe włączanie darów Bożych». Jeśli chce się adekwatnie pojąć i opisać drugi aspekt, to należy mieć na uwadze takie dokumenty Kościoła jak: *Relacja końcowa do papieża Franciszka pt. Powołanie rodziny w Kościele i w świecie w świetle XIV Synodu Biskupów*, lub AL, EG, GiE, DI, LS, LD. Itp. Jednakże można też postawić i taką tezę, że dokumenty najnowszego Magisterium, jak i te, które dotyczą takich papieży jak Paweł VI, Jan Paweł II, czy Benedykt XVI, wyjaśniające powołanie do świętości rodziny katolickiej, jak i jej rolę w świecie współczesnym, co do istoty nauki i sensu doktrynalnego adekwatnie uzupełniają się. Ma to szczególne znaczenie, gdy chodzi o zasadę, jak rozumieć i realizować potrzebę towarzyszenia małżonkom oraz rodzicom w ich życiu z wiary, kiedy przechodzą oni kryzys małżeński, rodzinny, moralny itp. Konieczność zaangażowania się w pomoc duszpasterską na tym polu mocno akcentuje papież Franciszek. Ciągłe nie jest to łatwe wyzwanie w perspektywie powołania do świętości, a już w szczególności, gdy poleca się duszpasterzom dowartościować wolność sumienia poszczególnego wiernego, np. przy przystępowaniu do komunii św. (por. AL nr 298-299).

Słowa-klucze: *Magisterium Kościoła katolickiego, powołanie rodziny katolickiej, elementy konstytuujące strukturę rodziny katolickiej, towarzyszenie rodzinie.*

Wstęp

O rodzinie katolickiej napisano już wiele, ale temat ciągle jest aktualny. Chodzi o zmieniające się okoliczności życia, wyzwania czy też oczekiwania jej członków, które determinują jej strukturę, cele oraz przeżywane w niej szczęście. Można mówić o jej sukcesach i jej kryzysach. Ale dla autora niniejszego artykułu najważniejsze jest to, że są takie rzeczywistości duchowe, religijne, moralne, etyczne, kanoniczne, prawne itp., które sprawiają, że jeśli ludzie zaczynają je realizować, to pomiędzy nimi tworzy się tak głęboka wspólnota życia, że można ją określić rodziną, co więcej rodziną katolicką¹. Zatem punktem wyjścia będzie tu to, że „rodzina to mała grupa społeczna składająca się z rodziców, ich dzieci i krewnych; rodziców łączy więź małżeńska, rodziców z dziećmi – więź rodzicielska, stanowiąca

---

¹ Zobacz: J. Zimny, *Chrześcijańskie wartości fundamentem budowania kapitału kulturowego rodziny*, w: *Rodzina naturalna, duchowa, społeczna*, red. J. Zimny, Wrocław 2020, s. 13-33.

podstawę wychowania rodzinnego, jak również więź formalna określająca obowiązki rodziców i dzieci względem siebie”². Bez tych więzów w rodzinie zaczyna się źle dziać, zaczyna ona przeżywać kryzys³. O jakie konkretne więzy chodzi, aby rodzinę można było nazywać szczęśliwą i katolicką?

W doktrynie Kościoła katolickiego znajduje się przekonanie, że rodziną Bożą jest każda wspólnota, która odwołuje się w swoim życiu do wartości katolickich i nimi żyje. Nadto takie „wspólnoty chrześcijańskie jako «rodzina Boża» odgrywają ogromną rolę w przekazywaniu ludzkich i chrześcijańskich wartości małżeństwa i rodziny”⁴. To Bóg chce „uczynić z nas wszystkich jedną rodzinę swoich dzieci, w której każdy odczuwa Jego bliskość i czuje się kochanym przez Niego, tak jak w przypowieści ewangelicznej, odczuwa ciepło bycia Rodziną Bożą”. Stąd pojawia się teza, którą postawił papież Franciszek, że: „nikt nie rodzi się ojcem, ale staje się ojcem. I nie staje się nim jedynie dlatego, że wydaje dziecko na świat, lecz ponieważ odpowiedzialnie podejmuje o nie troskę”⁵. Niniejszym, czy i jak ważne (jak mocno akcentowane) w najnowszej doktrynie Kościoła są takie elementy, które eksponują pojęcie (nuklearne) rodziny katolickiej, tj. rozumianej jako głęboka wspólnota życia, czyli związek małżeński oparty o sakrament małżeństwa kobiety i mężczyzny, którzy posiadają dzieci. Czyli, jakie wartości pozostają wyznacznikiem jej tożsamości i definicji? Chodzi o to, co jest uznawane i prezentowane za jej duchowy, moralny, etyczny, religijny itp., tj. za scalający fundament i budulec.

Do udowodnienia jest tu to, że do takich elementów zalicza to, co stanowi o istocie chrześcijańskiego powołania. Rodzina, którą człowiek wierzący zakłada powinna być „Kościołem domowym”, a dzieci wychowywane według zasad religii katolickiej. Dziś problem polega na tym, że pojęcie „rodzina” w literaturze przedmiotu (w mass mediach, w obyczajowości itp.) często jest definiowane, a nawet propagowane „szeroko”. Tzn. „jako układy między dwojgiem lub większą liczbą ludzi, którzy związek swój uważają za rodzinę, przyjmują też na siebie odpowiedzialność i obowiązki związane z należeniem do rodziny. Grupa rodzinna może obejmować także nie spokrewnionych ze sobą członków, którzy jednak za rodzinę się uważają z racji

---

² J. Zimny, *Wstęp*, w: *Rodzina naturalna, duchowa, społeczna*, red. J. Zimny, Wrocław 2020, s. 5.

³ I. Burkacka, *Monoparentalność, wielorodzina i rodzina zrekonstruowana. Współczesne nazwy modeli życia rodzinnego*, „Artes Humanae” 2017, nr 2, s. 61-94.

⁴ Kodeks Prawa Kanonicznego, Poznań 1983, kan. 1063 (dalej: KPK/83).

⁵ Franciszek, *Św. Józef – przybrany ojciec Jezusa*, „L'Osservatore Romano” 2022, 11.03., s. 3.

więzów emocjonalnych”⁶.

Natomiast dla duszpasterstwa (odpowiedzialnego za dobro rodziny katolickiej) bardzo duże znaczenie ma fakt, że bez mocnych więzów duchowych, tj. miłości, szacunku, uczciwości, poświęcenia, przebaczenia, docenienia itp., tj. także bez wiedzy na czym one polegają i jak należy je chronić, rodzina (katolicka czy inna) rozpada się, a przynajmniej przechodzi różne kryzysy i upadki.

1. Pojęcie: „Kościół domowy” wyróżnikiem więzów rodziny katolickiej

W doktrynie Kościoła katolickiego treść pojęcia rodziny katolickiej cechuje się tym, że jej członkowie są powołani do budowania tak bardzo głębokiej wspólnoty życia, (tzn. opartej na nierozzerwalnej miłości, szczególnym szacunku, wierności itp.), że uważana jest ona za „komunię osób, znak i obraz komunii Ojca i Syna w Duchu Świętym. Jej działanie w dziedzinie prokreacji i wychowania jest odbiciem stwórczego dzieła Ojca”⁷. Wyrażenie „Kościół domowy”, od samego początku chrześcijaństwa, było używane na określenie takiej rodziny, która żyje wiarą i realizuje (we współpracy z Bożą łaską) cele wynikające z sakramentu małżeństwa. W „Liście do rodzin” Ojciec Święty Jan Paweł II wyjaśnił: „Stąd pochodzą te głosy, które przez usta Ojców Kościoła odzywały się w tradycji chrześcijańskiej. Głosy te mówiły o Kościele domowym, o małym Kościele”⁸. A papież Franciszek w *Amoris laetitia* dodaje: „przestrzeń życiowa rodziny może być przekształcona w Kościół domowy, w miejsce sprawowania Eucharystii, obecności Chrystusa siedzącego przy jednym stole”⁹.

Samej genezy pojęcia rodziny katolickiej jako “domowego Kościoła” należy upatrywać w pismach Nowego Testamentu. Jest to widoczne np. w Listach św. Pawła. Znaleźć tam można, że „Kościół istnieje w rodzinach.

---

⁶ J. Zimny, *Wstęp*, art. cyt., s. 8; zobacz: Pontificio Consiglio per la Famiglia, *Famiglia, matrimonio e unioni di fatto*, Citta' del Vaticano 2000; zobacz: A. Świerczek, *Wolne związki w świetle nauczania Kościoła o małżeństwie*, Kraków 2013.

⁷ Katechizm Kościoła Katolickiego, Pallotinum, Poznań 1994; **2205 (dalej: KKK); zobacz: Zadania rodziny chrześcijańskiej we współczesnym świecie. 30 rocznica Familiaris consortio. Sympozyj Instytutu Papieża Jana Pawła II w Warszawie**, red. Z. Struzik, Warszawa 2012.

⁸ Jan Paweł II, List do rodzin *Gratissimam sane* (2 luty 1994), Rzym 1994 (dalej: LDR).

⁹ Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska Amoris laetitia* (19 marca 2016), Rzym 2016 nr 15 (dalej: AL).

Apostoł Narodów pisał wprost o Kościele w domu Akwili i Pryscyli (1 Kor 16, 19; Rz 16, 5), Nimfy (Kol 4, 15), Filemona w Kolosach (Flm 2) i Gajusa (Rz 16, 23)¹⁰. Ale także obecne jest to, że: „dom rodzinny był miejscem modlitwy, śpiewu psalmów, a zwłaszcza miejscem sprawowania Eucharystii. (I że) rodzina w Kościele pierwotnym pełniła stosunkowo szeroką funkcję religijną, będąc przekazicielką prawd wiary i moralności¹¹. Chodzi o to, że jest w niej możliwe zaszczepianie potomstwu wartości moralnych od ich wczesnego dzieciństwa. To przekłada się na adekwatne oddawanie czci Bogu (kult religijny), gdzie wolność w podejmowaniu decyzji znaczy spełnianie „dobrych etycznie” czynków. W końcu – takie, tj. uświęcające życie w rodzinie (katolickiej), staje się najlepszym wprowadzeniem do życia społecznego¹². Po prostu całe „objawienie i właściwe urzeczywistnienie wspólnoty kościelnej mają (swoje) miejsce w rodzinie chrześcijańskiej”. Jest ona taką wspólnotą wiary, nadziei i miłości, że jest przez Kościół promowana, „chroniona oraz uświęcana jako cel i droga do zbawienia jej poszczególnych członków¹³”.

Nadto zauważyć można, że źródła jak i literatura tego przedmiotu badań są obszerne i dobrze udokumentowane¹⁴. Daje się więc wyróżnić (i uszczegółowić) kilka duchowych aspektów, którymi cieszy się powołanie rodziny katolickiej, jako „Kościoła domowego”. Są nimi:

1.1. Uświęcająca funkcja szacunku i miłości małżeńskiej

Rodzina katolicka, jako „Kościół domowy”, jest takim szczególnym bytem, którym może realizować bardzo charakterystyczne i ważne zadania. Przede wszystkim do nich należy budowanie tak szczególnego i wyjątkowego szacunku i miłości pomiędzy małżonkami i ich dziećmi, aby była ona wspólnotą bezpieczeństwa i wzajemnego zaufania, gdzie jest możliwa realizacja powołania człowieka do świętości. O tym aspekcie egzystencji czło-

---

¹⁰ Fiałkowski M., *Rodzina Kościołem domowym*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, Lublin 2000, s. 171.

¹¹ Tamże.

¹² J. Zimny, *Wstęp*, art. cyt., s. 9.

¹³ KKK nr 2204.

¹⁴ Por. Cz. Murawski, *Rodzina domowym Kościołem*, w: *Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. Program duszpasterski na rok 1993/94. Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*, Katowice 1993 s. 92; P. Poręba, *Rodzina chrześcijańska „małym Kościołem”*, w: *Wychowanie w rodzinie*, red. F. Adamski, Kraków 1992, s. 94; P. Jewdokim, *Kościół domowy*, „Znak” 1978 30 nr 289-290, s. 847-850.

wieka (jako osoby wierzącej) pisał papież Franciszek w adhortacji apostołskiej *Gaudete et Exsultate*, czyli o powołaniu do świętości w świecie współczesnym. „Wspólnota, która strzeże drobnych szczegółów miłości, której członkowie troszczą się o siebie nawzajem i stanowią przestrzeń otwartą i ewangelizującą, jest miejscem obecności Zmartwychwstałego, który ją uświęca według planu Ojca”¹⁵. W tym kontekście już „Synod o rodzinie” z roku 2015¹⁶, w *Relacji końcowej dla papieża Franciszka*, przypominał: „rodzina oparta na małżeństwie mężczyzny i kobiety jest wspaniałym i niezastąpionym miejscem miłości osobowej, która przekazuje życie. Miłość nie sprowadza się do chwilowej iluzji, miłość nie jest celem samym w sobie, miłość szuka osobowego «ty», któremu mogłaby się oddać”¹⁷.

Stąd to w adhortacji posynodalnej AL, papież Franciszek kwestię szacunku i miłości małżeńskiej, zbudowanej na łasce sakramentu małżeństwa, widzi jako podstawowy element zdrowej, tj. dobrze funkcjonującej rodziny katolickiej. Stwierdza on, że małżeństwo to cenny znak, bo „kiedy mężczyzna i kobieta zawierają sakrament małżeństwa, Bóg niejako «odzwiercie dla się» w nich, nadaje im własne rysy i niezatarty charakter swojej miłości”¹⁸. Po prostu, zdaniem papieża: „miłość małżeńska prowadzi do zapewnienia, aby całe życie emocjonalne stawało się dobrem dla rodziny i służyło życiu wspólnemu”. To znaczy, że rodzina osiąga swoją właściwą dojrzałość, kiedy życie emocjonalne jej członków staje się wrażliwością, która nie dominuje ani nie przysłania wspaniałych możliwości i wartości, ale wspiera ich dobrowolność, z niej wypływa, ubogaca ją, upiększa i czyni bardziej harmonijną dla dobra wszystkich”¹⁹.

Jednak w odniesieniu do nauki adhortacji *Familiaris consortio*²⁰ papieża Jana Pawła II, którą papież Franciszek podaje w przypisie tegoż akapitu (nr. 121) stwierdza coś nowego. Uważa, że „nie należy mylić różnych poziomów: nie należy zrzucać na dwie osoby mające swoje ogranicze-

¹⁵ Franciszek, Adhortacja apostołska *Gaudete et Exsultate*, Rzym 2018, nr. 114 (dalej: GiE).

¹⁶ T. Jakubiak, *Synod o rodzinie zwiastunem zmian?* „Ius Matrimoniale” 2015, nr 3/26: tamże, s. 61: „Od 4 do 25 października 2015 roku w Rzymie obradowało Zwyczajne Zgromadzenie Ogólnego Synodu Biskupów nt. powołania i misji rodziny w Kościele i w świecie współczesnym”.

¹⁷ *Pełny tekst Relacji Końcowej dla Ojca Świętego Franciszka po XIV Zwyczajnym Zgromadzeniu Synodu Biskupów nt. „Misja i powołanie rodziny w Kościele i w świecie współczesnym”*, Rzym 24 października 2015, nr 4.

¹⁸ AL nr 121.

¹⁹ Tamże, nr 146.

²⁰ Jan Paweł II. Adhortacja apostołska *Familiaris consortio* (22 listopada 1981) Rzym 1981 (dalej: FC).

nia ogromnego ciężaru konieczności odtworzenia doskonałego związku między Chrystusem a Kościołem, ponieważ małżeństwo oznacza «proces dynamiczny, przebiegający powoli przez stopniowe włączanie darów Bożych»²¹.

1.2. Uświęcająca funkcja szacunku i miłości rodzicielskiej

Rodzina katolicka wyróżnia się jeszcze inną funkcją. Tym razem jest nią tworzenie takich podstaw i zasad pielęgnowania szacunku i miłości pomiędzy rodzicami a dziećmi, że ich wzajemne relacje mogą odwzorowywać: Kościół Chrystusowy. W tym kontekście: Synod biskupów z 2015 r., którego owocem jest adhortacja *AL*, przypomina, że: „para, która kocha i rodzi życie, jest prawdziwą żywą «figurą» (ale nie żadną z tych wykonanych z kamienia lub złota, jakich zakazuje Dekalog), zdolną ukazać Boga Stwórcę i Zbawiciela. Dlatego płodna miłość staje się symbolem intymnej rzeczywistości Boga»²². Nadto biskupi wskazują, co eksponuje adhortacja *AL*, że zdolność ludzkiej pary do rodzenia jest „obrazem, służącym do odkrycia i opisanja tajemnicy Boga kontemplowanej przez chrześcijan poznających w Trójcy Świętej Boga Ojca, Syna i Ducha miłości. Trójjedyny Bóg jest komunią miłości, a rodzina jest jej żyjącym odzwierciedleniem. Światło rzucają nam słowa św. Jana Pawła II: «Osoby naszego Boga w swej najbardziej wewnętrznej tajemnicy nie pozostają w samotności, lecz tworzą rodzinę, ponieważ w tajemnicy tej zawiera się ojcostwo, synostwo i sama istota rodziny, jaką jest miłość»²³.

Nie dziwi więc, że dorastające dzieci mają obowiązek i prawo wybrać dla siebie zawód i stan życia. „Powinny wypełniać te nowe zadania życiowe w zaufaniu do swoich rodziców, chętnie prosząc ich o opinie oraz rady i przyjmując je od nich. Rodzice powinni czuwać, by nie ograniczać swoich dzieci ani w wyborze zawodu, ani w wyborze współmałżonka. Obowiązek delikatności nie zabrania im, lecz wprost przeciwnie, zobowiązuje ich do pomagania dzieciom przez mądre rady, zwłaszcza wtedy, gdy dzieci

---

²¹ Tamże nr 122; por. FC nr 90; por. Cz. Bochen, *Kontrowersje wokół VIII rozdziału adhortacji apostoelskiej Amoris laetitia papieża Franciszka. Ocena i studium analityczne z perspektywy czasu*, „Teologia Moralna” 2022 nr 40, s. 188-230.

²² Tamże, nr 11; por. GiE nr 141; tamże: „Uświęcenie jest drogą wspólnotową, którą należy pokonywać we dwoje”.

²³ Al nr 11; tamże: „Rodzina nie jest więc czymś obcym samej istocie Boga. Ten trynitarny aspekt pary małżeńskiej przybiera nową postać w teologii Pawłowej, gdy Apostoł wiąże ją z «tajemnicą» zjednoczenia między Chrystusem a Kościołem”.

mają zamiar założyć rodzinę²⁴. Z kolei często jest tak, że to same „dzieci przyczyniają się do *wzrostu* swoich rodziców w *świętości*. Wszyscy razem i każdy z osobna powinni wielkodusznie i niestrudzenie udzielać sobie nawzajem przebaczenia, jakiego domagają się zniewagi, kłótnie, niesprawiedliwości i zaniedbania. Sugeruje to wzajemna życzliwość. Wymaga tego miłość Chrystusa”²⁵.

Papież Franciszek przestrzega przed zepsuciem duchowym, niszczącym fundamenty powołania rodziny katolickiej do świętości. Twierdzi, że: „zepsucie duchowe jest gorsze niż upadek grzesznika, ponieważ polega ono na ślepotie wygodnej i samowystarczalnej, przy której w końcu wszystko zdaje się być dopuszczalne: oszustwa, oszczerstwa, egoizm i wiele subtelnych form skoncentrowania na sobie samym, „sam bowiem szatan podaje się za anioła światłości” (2Kor 11, 14)”²⁶.

Ważne dla Niego jest to, że kiedy robimy rachunek sumienia z naszego postępowania, to: „żadne przestrzenie nie mogą pozostawać wykluczone. We wszystkich aspektach życia możemy stale wzrastać i dać Bogu coś więcej, nawet w tych, w których doświadczamy największych trudności. Trzeba jednak prosić Ducha Świętego, aby nas wyzwolił i wygnał ten lęk, który prowadzi nas do zabronienia Mu wejścia w niektóre aspekty naszego życia”²⁷.

1.3. Uświęcająca funkcja szacunku do osoby i miłości społecznej

W końcu rodzina katolicka, będąc wspólnotą wzajemnej miłości, wsparcia i szacunku pomiędzy małżonkami oraz pomiędzy rodzicami i ich dziećmi, czyli jako „Kościół domowy”, staje się w sposób jakby automatyczny bardzo ważną, tj. podstawową szkołą życia społecznego. Przekłada się to na zadanie misyjne, o którym papież Jan Paweł II w adhortacji FC mówił następująco: „Pierwszą wspólnotą powołaną do głoszenia Ewangelii osobie ludzkiej, która jest w stałym rozwoju, i doprowadzenia jej, poprzez stopniowe wychowanie i katechezę, do pełnej dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej”²⁸, a papież Franciszek w adhortacji AL czyni to nauczanie nadal aktualnym²⁹. Chodzi więc o to, że sprawności etyczno-religijne itp., które

---

²⁴ KKK 2230.

²⁵ KKK 2227.

²⁶ GiE nr 165.

²⁷ Tamże nr 170; por. EG nr 218, 227, 239.

²⁸ FC nr 2; por. AL nr 85.

²⁹ Por. AL nr 72.

się w niej nabywa, stają się przyczynkiem do tego, aby odpowiednio zachować się w grupie społecznej, jaką np. tworzy szkoła, koleżeństwo, praca, rozrywka itp. W tej kwestii, wspomniany już wcześniej: „Synod Biskupów” z 2015 r. w *Relacji końcowej dla papieża Franciszka*, przypomina konstytucję *Gaudium et spes* Soboru Watykańskiego II, która podaje wiernym, że „rodzina jest szkołą pełniejszego człowieczeństwa (...) stanowi fundament społeczeństwa”³⁰. I dodaje: „Ogół relacji pokrewieństwa, a nie tylko mały krąg rodzinny, daje cenne wsparcie w wychowaniu dzieci, przekazywaniu wartości, umacnianiu więzi między pokoleniami, wzbogacaniu duchowości, którą żyjemy”³¹. W tym kontekście posłannictwa i jego znaczenia, już *List do rodzin* papieża Jana Pawła II, wskazywał na jeszcze jedną ważną zależność: „Pojawiają się dwa pojęcia, które są sobie bliskie, ale nie tożsame. Jest to pojęcie «komunii» oraz pojęcie «wspólnoty». „Komunia” dotyczy relacji międzyosobowej pomiędzy «ja» i «ty». «Wspólnota» natomiast zdaje się ten układ przekraczać w kierunku «społeczności», w kierunku jakiegoś «my». Rodzina jako wspólnota osób jest równocześnie pierwszą ludzką «społecznością»”³².

Chodzi o to, że: „misja rodziny zawsze wykracza poza nią samą, w służbie naszym braciom i siostram”. Jest to misja Kościoła, gdzie każda rodzina katolicka powołana jest do tego, aby w niej udzielać się na sposób wyjątkowy i uprzywilejowany. „«Na mocy otrzymanego chrztu każdy członek Ludu Bożego stał się uczniem-misjonarzem»”³³. W konsekwencji jest tak, że: „kto naprawdę chce swoim życiem oddać chwałę Bogu, kto naprawdę pragnie się uświęcić, aby jego życie oddawało cześć Świętemu, jest powołany do umartwiania się, poświęcania i trudzenia się, starając się żyć uczynkami miłosierdzia”³⁴.

Ważne jest w końcu i to, że cytowany dokument, tj. GiE, który wyjaśnia na czym polega prawdziwa świętość życia wiernych, w wielu miejscach odwołuje się do adhortacji apostołskiej *Evangelii gaudium*³⁵, którą w dużej

³⁰ Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (dalej: GS), Rzym 1965, nr 52.

³¹ Pełny tekst *Relacji Końcowej dla Ojca Świętego Franciszka po XIV Zwyczajnym Zgromadzeniu Synodu Biskupów nt. „Misja i powołanie rodziny w Kościele i w świecie współczesnym”*, dz. cyt., nr 11.

³² LDR nr 7.

³³ EG nr 120.

³⁴ GiE nr 107.

³⁵ Zobacz: EiG nr 43; por. Franciszek, Adhortacja apostołska *Evangelii gaudium* (23 listopada 2013) nr 40, AAS 105 (2013), 1037 (dalej: EG).

mierze przygotował papież Benedykt XVI. Podobnie jest z nauczaniem papieża Jana Pawła II czy Pawła VI³⁶. Jest to ten element, który wskazuje na istotną ciągłość doktrynalną nauki Kościoła. Ostatecznie „zawsze aktualny” jest KPK/83, gdzie w kan. 795 można przeczytać: „prawdziwe wychowanie powinno objąć pełną formację osoby ludzkiej, zarówno w odniesieniu do celu ostatecznego, jak i w odniesieniu do dobra wspólnego społeczności”³⁷. Tak więc, treść tego kanonu przeprowadza niniejsze analizy do następnego punktu, tj. nr 2.

2. Obowiązki wychowawcze jako ważny element więzi duchowej w rodzinie katolickiej

W Magisterium Kościoła znaleźć można określenie, iż to nie co innego, ale „związki wewnątrz rodziny kształtują pokrewieństwo odczuć, uczuć i dążeń”³⁸. Jest to zatem ważny argument dla dociekanej tu tezy, iż rodzina katolicka jest „wezwaną do urzeczywistniania wspólnej wymiany myśli pomiędzy małżonkami oraz troskliwego współdziałania w wychowywaniu dzieci”³⁹. Takie jej pojęcie, tj. także w aspekcie wychowania odnosi się do wartości płynących z zawieranego przez nupturientów sakramentu małżeństwa, które ją cementują (uzdalniają) i zobowiązują do wykonywania tego, co łączy się z jej strukturą, naturą i powołaniem Bożym⁴⁰. Po prostu na rodzinę katolicką należy patrzeć w perspektywie obowiązków wychowawczych jako na element ją konstytuujący, tj. scalający. Katechizm Kościoła Katolickiego podaje (jest to więc doktryna jak najbardziej podstawowa), że: „przez łaskę sakramentu małżeństwa rodzice otrzymali zadanie i przywilej ewangelizowania swoich dzieci. (...) Rodzinny styl życia może rozwijać zdolność do miłości, która na całe życie pozostanie autentycznym początkiem i podporą żywej wiary”⁴¹. Niniejszym, wydaje się, że nie da się

³⁶ Por. Jan Paweł II, List apostolski *Nuovo millennio ineunte* (6 stycznia 2001), AAS 93 (2001), 307; *Homilia podczas ekumenicznego wspomnienia świadków wiary XX wieku* (7 maja 2000): AAS 92 (2000) 5, 680-681; Paweł VI, *Katecheza podczas Audiencji Generalnej* (15 listopada 1972), *Insegnamenti X* (1972), 1168-1170.

³⁷ Por. J. Zimny, *Chrześcijańskie wartości fundamentem budowania kapitału kulturowego rodziny*, art. cyt., s. 30.

³⁸ KKK 2206.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ AL nr 16.

⁴¹ KKK 2225; zobacz: K. Gryz, *Personalistyczne ujęcie chrześcijańskiej nauki moralnej w magisterium Sobory Watykańskiego II*, „Teologia i Moralność” 2020, nr 2(28), s. 119-142.

ująć poprawnie, jak i całościowo definicji rodziny katolickiej, czy też treści jej powołania do świętości, jak tylko w aspekcie obowiązków, które składają się na poszczególne jej cele. Kościół tym samym podkreśla jej wielką i niezastąpioną rolę w odrodzeniu moralnym, tzn. jego samego jak i całego świata. To stąd niektóre jej obowiązki są tak istotne, że brak ich wykonywania sankcjonuje się pod postacią różnych kar: Np. „tym, którzy oddają dzieci na wychowanie w religii niekatolickiej”, KPK/1983 grozi sankcją w postaci cenzur lub innych sprawiedliwych kar⁴². W ten sposób ustawodawca kościelny zabezpiecza potrzebę budowania wspólnoty Ludu Bożego.

Nadto rodzina katolicka, mając pewne uprawnienia „autonomicznej instytucji”, jest granicą (tzn. przeszkodą) dla procesów postępującej laicyzacji w świecie, w tym sensie, że może chronić i wychowywać człowieka tak, aby był zdolny opierać się złym wpływom. Ma to podstawę w potrzebie poszanowania godności osoby ludzkiej: bliskiej, spokrewnionej, religijnej itp.⁴³. To z tego powodu o obowiązkach rodzicielskich, ujętych w kontekście celu katolickiego małżeństwa, jakim jest prokreacja i jedność związku, mówi się jako o powołaniu do wychowania potomstwa, które powinno być realizowane w aspekcie moralnym, religijnym, społecznym, humanistycznym (kulturowym) itp. Chodzi o dobrze pojęte dobro dziecka, a nawet więcej – Ludu Bożego, czyli całego Kościoła. Rodzice w tej koncepcji starają się mieć jak najwięcej dzieci (tj. według swoich możliwości) oraz przyjmują je z miłością i jako dar Boży⁴⁴. To dobro dziecka rozumiane w kategoriach wartości katolickich, jak też Ludu Bożego, a dalej i samych małżonków – rodziców, rodziny, jest źródłem praw i obowiązków wychowawczych. Zatem nie dziwi, że norma kanoniczna brzmi tu więc następująco: „Rodzice mają najpoważniejszy obowiązek i najpierwsze prawo troszczenia się zgodnie, według swoich możliwości, o wychowanie potomstwa zarówno fizyczne, społeczne i kulturalne, jak i moralne oraz religijne” – kan. 1136 KPK/83. Jest to obowiązek wychowywania dziecka w sposób integralny, co wyjaśnia kan. 795, stanowiąc, że: „prawdziwe wychowanie powinno objąć pełną formację osoby ludzkiej”⁴⁵. Ważnym punktem odniesienia (jakby

---

⁴² J. Stryczyk, *Troska Kościoła o katolickie wychowanie dzieci w kanonicznym prawie karnym*, „Prawo Kanoniczne” 1987, nr 30/3-4, s. 227.

⁴³ P. Kroczyk, *Sytuacja prawna dzieci w kontekście chrztu św. i wychowania religijnego*, „Studia Oecumenica” 2013 nr 13, s. 161-174.

⁴⁴ GS nr 50; FC 72; Paweł VI. Encyklika *Humanae vitae* (25 lipca 1968), Rzym 1968 (dalej: HV).

⁴⁵ Zobacz: S. Biały, *Odpowiedzialność w zakresie wychowania do Wartości. Analiza w relacji do kanonu 226 & 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z roku 1983*, „Teki Komisji Prawniczej PAN

precyzującym i dopowiadającym) jest tu także kan. 226 § 2 KPK/83.

Chcąc więc doprecyzować powyżej ukazane tezy, obecne w aktualnej doktrynie Kościoła katolickiego, dotyczące rodziny: chrześcijańskiej, katolickiej, naturalnej, tj. nuklearnej itp., wydaje się, że należy wskazać na podstawowe trzy aspekty, wynikające z podziału zadań i celów wychowawczych rodziny katolickiej, w których najbardziej owocnie może realizować się jej zbawcze powołanie, tzn. uświęcanie się jej poszczególnych członków.

2.1. Wychowanie moralne (etyczne) i emocjonalne w rodzinie – jako uświęcenie

Funkcje, jakie rodzina katolicka pełni względem swoich członków, składają się na obowiązek takiego wychowania potomstwa, gdzie jednym z jego elementów jest wymiar moralno-emocjonalny, dziś w formacji do zbawczej wiary podkreślany jako bardzo istotny (wręcz niezastąpiony). W tym zakresie w: *Relacji końcowej do papież Franciszka „Synodu biskupów”* z 2015 r, znaleźć można następujące stanowisko: „Styl relacji w rodzinie wpływa w sposób zasadniczy na formację emocjonalną młodego pokolenia. Szybkość, z jaką zachodzą przemiany w dzisiejszym społeczeństwie czyni trudniejszym towarzyszenie człowiekowi w kształtowaniu dojrzałej uczuciowości. Takie kształtowanie wymaga również odpowiednich działań duszpasterskich, bogatych w pogłębioną znajomość Pisma Świętego i nauki katolickiej”⁴⁶.

Natomiast już w posynodalnej adhortacji AL, która jest pokłosiem wcześniej wspomianej *Końcowej relacji do papieża Franciszka...*, jak i całego XIV Synodu Biskupów w Rzymie, papież Franciszek przypomina to, co warunkuje sukces katolickiego wychowania, w szczególności, gdy ma się na myśli zaszczepianie w wychowanku wiary zbawczej. Chodzi o to, że tak jak rodzice mają obowiązek poważnego wypełniania swojej misji edukacyjnej – tak też i same „dzieci są wezwane do przyjęcia i praktykowania przykazania: «Czcij ojca twego i matkę swoją» (Wj 20, 12), gdzie czasownik «czcić» oznacza wywiązywanie się w pełni ze zobowiązań rodzinnych i społecznych, nie zaniedbując ich przez uciekanie się do wymówek religijnych (por. Mk 7, 11-13). W istocie bowiem: «Kto czci ojca, zyskuje odpuszcze-

Oddział w Lublinie”, 2020, vol. XIII, nr 1, s. 21-32.

⁴⁶ Pełny tekst *Relacji Końcowej dla Ojca Świętego Franciszka po XIV Zwyczajnym Zgromadzeniu Synodu Biskupów nt. „Misja i powołanie rodziny w Kościele i w świecie współczesnym”*, dz. cyt., nr 31.

nie grzechów, a kto szanuje matkę, jakby skarby gromadził (Syr 3, 3-4)»⁴⁷.

Adhortacja także podkreśla tezę, że nie należy obawiać się, że wychowanie uczuć i seksualności (czyli wpisanie ich w zobiektywizowaną etykę i postawę), tylko pomniejszy spontanizację miłości, tj. ograniczy jej wymiary. Bowiem „staje się ona stopniowo owocem rozpoznania poruszeń własnego serca. Jest to coś, „co się zdobywa, ponieważ każdy człowiek «musi wytrwale i konsekwentnie uczyć się znaczenia ciała»”. Seksualność nie jest czymś, co „stanowić rozrywkę, ponieważ jest językiem interpersonalnym, gdzie druga osoba jest traktowana poważnie, z jej świętą i nienaruszalną wartością”⁴⁸. Skuteczna formacja etyczna w dziedzinie seksualności „oznacza ukazanie osobie, jak bardzo dobre działanie jest także korzystne dla niej samej. Dziś często nieskuteczne jest proszenie o coś, co wymaga wysiłku i wyrzeczenia, bez wyraźnego ukazania dobra, które można w ten sposób osiągnąć. Konieczne jest rozwijanie sprawności. Również nawyki nabyte w wieku dziecięcym odgrywają rolę pozytywną”⁴⁹.

Wreszcie (zdaniem Kościoła katolickiego), rodzice nie mogą przekazać szkole (tj. instytucjom cywilnym) zadania moralnej, tj. duchowej formacji swoich dzieci w sposób całkowity. Tzn., że w wymogu, jakim jest moralne i emocjonalne wychowanie dzieci, ich osobista rola jest nie do zastąpienia. „Rozwój emocjonalny i etyczny osoby wymaga fundamentalnego doświadczenia: przekonania, że nasi rodzice są godni zaufania. Stanowi to obowiązek edukacyjny: zrodzenie z miłością i świadectwem ufności w dzieciach, inspirowanie w nich miłującego szacunku”⁵⁰. Natomiast „kiedy dziecko już nie czuje, że jest cenne dla swoich rodziców, pomimo tego, że nie jest doskonałe lub nie dostrzega, że otaczają je prawdziwą troską, wówczas powstają w nim głębokie rany, powodujące wiele trudności w jego dojrzewaniu”⁵¹.

2.2. Wychowanie religijne w rodzinie – jako uświęcenie

Rodzina katolicka powinna mieć też świadomość takiego obowiązku, aby dziecko umiało i chciało podejmować praktyki religijne. Kościół w *Deklaracji Soboru Watykańskiego II o wolności religijnej Dignitatis humane*⁵² –

---

⁴⁷ AL nr 17.

⁴⁸ Tamże, nr 151.

⁴⁹ Tamże, nr 265-266.

⁵⁰ Tamże, nr 263.

⁵¹ Tamże.

⁵² Sobór Watykański II, Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae* (7 grudnia 1965), Rzym 1965.

przypomina wiernym, że to prawo jest uprawnieniem każdego człowieka, które wynika z jego osobowej godności. To na tej konkretnej i zobiektywizowanej podstawie rodzice mają prawo domagać się, aby móc wychować swoje dziecko we wierze wg. swoich przekonań, i że to dziecko ma prawo otrzymać takie wychowanie religijne, jakie reprezentują jego rodzice. Warunkuje to jego harmonijny, tj. szczęśliwy rozwój. Niniejszym uprawnienie to wypływa z fundamentów prawa naturalnego, czyli tego fundamentu, które przekłada się na prawo do wolności sumienia poszczególnego człowieka, czyli i jako członka wspólnoty wiary i jako obywatela⁵³, ale także z pojęcia dobra, jakie rodzina w duchu miłości i odpowiedzialności, chce zagwarantować swemu członkowi.

Nie dziwi więc, że Synod Biskupów z 2015 r. w *Relacji końcowej do papieża Franciszka* przypomina, że „istnieje też ścisła konieczność docenienia małżeństw, matek i ojców, jako aktywnych podmiotów katechezy, zwłaszcza dzieci, we współpracy z kapłanami, diakonami, osobami konsekrowanymi i katechetami. Wysilek ten rozpoczyna się od pierwszych poważnych spotkań danej pary⁵⁴. Wszystko to, czym jest katolicka rodzina, i jaka jest jej misja, sprawia, że tak jak „radość miłości” jest „radością Kościoła”, tak też pragnienie rodziny jest stale żywe, zwłaszcza wśród ludzi młodych i motywuje Kościół, (...) pomimo licznych oznak kryzysu małżeństwa⁵⁵. Ważne jest także to, żeby takowe pragnienie było realizowane zawsze poprzez doświadczenie sakramentalne, które w życiu rodzinnym nupturienci powinni najpierw znaleźć, jako coś co jest dane za wzór i motywację od samych rodziców, ale nie tylko: od rodzeństwa, od kuzynostwa itp. – także.

Podstawowym warunkiem wychowawczym sukcesu rodziny katolickiej we wzajemnym uświęcaniu się jej członków, jest tu to, o czym przypomina konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*⁵⁶ „aby była ona wspólnotą umożliwiającą spotkanie z Bogiem nie tylko poprzez jej wewnętrzne relacje, ale i te, które ucieleśniają się w liturgii Kościoła: ujawniając „wszystkim żywą

⁵³ Zobacz: H. Wencel, *Uwagi o zagadnieniu odpowiedzialności w wychowaniu kościelnym na tle soborowej deklaracji „O wolności religijnej”*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 1968, nr 1, s. 105-118.

⁵⁴ *Pełny tekst Relacji Końcowej dla Ojca Świętego Franciszka po XIV Zwyczajnym Zgromadzeniu Synodu Biskupów nt. „Misja i powołanie rodziny w Kościele i w świecie współczesnym”*, dz. cyt., nr 89;

⁵⁵ AL nr 1.

⁵⁶ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium* (11 listopada 1964) Rzym 1964 (dalej: LG).

obecność Zbawiciela w świecie⁵⁷. Chodzi o przeżywanie prawdy, i to właśnie w wielu aspektach, jak i wymiarach, którą jest to, że *Deus caritas est* (Bóg jest miłością)⁵⁸. Tym samym, tj. pod tym samym warunkiem (w kontekście problematyki towarzyszenia, promowanej przez papieża Franciszka) w relacji do etycznej problematyki związków niesakramentalnych, może być ona wzorem jak, gdzie, i dlaczego należy czerpać z sakramentalnej łaski. Dlatego to w adhortacji AL znaleźć może twierdzenie, że mężczyzna i kobieta, „którzy oddają się sobie nawzajem w wyłącznej miłości i dobrowolnej wierności, należą do siebie aż do śmierci i są otwarci na przekazywanie życia, uświęceni sakramentem, który udziela im łaski, aby stawali się Kościołem domowym i zaczynem nowego życia dla społeczeństwa. Inne formy związków są radykalnie sprzeczne z tym ideałem, chociaż niektóre z nich realizują go przynajmniej częściowo i analogicznie⁵⁹. I to, jak wydaje się z powodu uwzględnienia powyższych okoliczności, prawodawca kościelny w KPK/83, *najcięższy obowiązek i najpierwsze prawo* – troszczenia się zarówno o fizyczne, społeczne i kulturalne, jak i moralne wychowanie potomstwa – nakłada nie tylko na rodziców katolickich, ale i na inne związki i rodziny⁶⁰, tj. niesakramentalne, niepełne, rozbite itp. W obowiązek ten wpisuje się kwestia, jaką jest chrzest dziecka przez rodziców żyjących bez sakramentu małżeństwa⁶¹. Warto tu także dodać i to, że jeśli w doktrynie Kościoła katolickiego bardzo dużo znaczenie ma cytowany KPK/83 r., to dlatego że jest on uznawany jest za „pas transmisyjny nauki Soboru Watykańskiego II”⁶², wpisując się w ważną i precyzyjną kontynuację jego doktryny.

2.3. Wychowanie do cnót społecznych w rodzinie – jako uświęcenie

Kolejnym specyficznym obowiązkiem, jaki posiada rodzina katolicka, jest wychowanie potomstwa do posiadania cnót społecznych. Jak spostrze-

⁵⁷ LG nr 11; por. GS nr 48.

⁵⁸ Zobacz: Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est*. (2 grudzień 2005.), Rzym 2005.

⁵⁹ AL nr 292; por. A. Muszala, *Rozeznanie w Amoris laetitia papieża Franciszka*, Kraków 2019, s. 223.

⁶⁰ K. Dullak, *Chrzest dzieci rodziców żyjących bez sakramentu małżeństwa*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2012, nr 2, s. 81-92; tamże, s. 89: „jeśli tylko jedno z rodziców jest wierzące i spełnia obowiązki religijne, za wystarczające można uznać jego zobowiązanie do katolickiego wychowania potomstwa”; por. Sokołowski, *Instytucja rodziny w prawie kanonicznym*, „Studia nad Rodziną” 2013 nr 1/32, s. 295.

⁶¹ KPK/83 kan. 226.

⁶² Jan Paweł II, *Konstytucja Apostolska Sacrae Disciplinae Legis* (25 stycznia 1983), Rzym 1983.

ga adhortacja AL: „Rodzina jest środowiskiem podstawowej socjalizacji, ponieważ jest pierwszym miejscem, gdzie uczymy się stawać wobec innych, wysłuchiwać się nawzajem, dzielić się, wspierać, szanować, pomagać, żyć jedni z drugimi. Funkcją edukacji jest wzbudzenie poczucia świata i społeczeństwa jako «środowiska rodzinnego»”⁶³. Nadto uważa się, że jeśli ważnym elementem wychowania powinno być upomnienie, to jednak powinno być ono dokonywane w atmosferze zaufania, szacunku i miłości, tzn. autorytetu rodzicielskiego. Tylko wtedy staje się ono skutecznym „bodźcem, jeśli równocześnie docenia się i uznaje wysiłki oraz kiedy dziecko odkrywa, że jego rodzice podtrzymują cierpliwą ufność. Dziecko napomniane z miłością czuje, że jest w kręgu zainteresowania, dostrzega, że jest kimś, spostrzega, iż jego rodzice uznają jego możliwości”⁶⁴.

Rodzina katolicka jako pierwsza komórka społeczeństwa – mówią biskupi w *Relacji końcowej dla papieża Franciszka* – powinna „odkryć na nowo swoje powołanie na rzecz wspierania życia społecznego we wszystkich jego aspektach. Trzeba, aby rodziny, poprzez swoje stowarzyszenia znalazły sposoby oddziaływania na instytucje polityczne, gospodarcze i kulturalne, w celu budowania bardziej sprawiedliwego społeczeństwa. W tym celu należy rozwijać dialog i współpracę ze strukturami społecznymi oraz promować i wspierać świeckich, którzy angażują się jako chrześcijanie w dziedzinie kulturalnej i społeczno-politycznej”⁶⁵.

Wskazania biskupów (tu zaznaczone tylko jako pogładowe) jednoznacznie wykazują, że kompetencje rodzin katolickich w wymiarze wychowania potomstwa (jak i innych wymiarach życia), są takie, że nie można ich zastępować (bez uzasadnionego powodu). Nazywa się to – „stosowaniem zasady subsydiarności w polityce rodzinnej”. W innym przypadku działałoby się to ze szkodą dla celów wychowania. Prawdą (tym samym) jest i to, że w sytuacjach ekstremalnych dla dobra dziecka należy podjąć coś, co ograniczy lub przekaże władzę wychowawczą rodziców, np. gdy rodzice są zdegenerowani, niewydolni lub po prostu nie żyją.

⁶³ AL nr 276.

⁶⁴ Tamże, nr 269.

⁶⁵ *Pełny tekst Relacji Końcowej dla Ojca Świętego Franciszka po XIV Zwyczajnym Zgromadzeniu Synodu Biskupów nt. „Misja i powołanie rodziny w Kościele i w świecie współczesnym”, dz. cyt., nr 92.*

3. Inne elementy, tj. rola Kościoła i państwa w budowaniu duchowych więzów rodziny katolickiej

Pytanie kolejne, jakie trzeba postawić w aspekcie scalających, konstytuujących elementów, jeśli chodzi o byt i trwanie rodziny katolickiej we współczesnym świecie, brzmi następująco: Czy analiza Magisterium Kościoła (czyli jego doktryny) pozwolić może na stwierdzenie, iż istnieje potrzeba uwzględnienia w katolickim duszpasterstwie rodzin wagi takich aspektów jak: *rola Kościoła katolickiego w promocji rodziny katolickiej jak i nauki o jej godności oraz rola prawa cywilnego w właściwym wychowaniu dzieci do odpowiedzialności?*

3.1. Obowiązki wspólnoty wiary, czyli Kościoła katolickiego jako element budujący rodzinę katolicką

Jeśli „objawienie Boże i właściwe urzeczywistnienie wspólnoty kościelnej ma miejsce w rodzinie chrześcijańskiej”, to istota oraz rola wspólnoty kościelnej (por. diecezja, parafia, oaza, Caritas itp.), jest niezmiennie ważna dla tego wszystkiego, co dzieje się w rodzinie, a nawet czym ona jest i powinna się stawać⁶⁶. Jeśli ważna jest katecheza rodzinna, która poprzedza i ubogaca pozostałe formy nauczania wiary i towarzyszy im, (np. „zadaniem rodziców jest nauczyć swoje dzieci modlitwy oraz pomóc im odkryć powołanie jako dzieci Bożych”), to nie wolno zapominać o roli jaką pełni parafia, która „jest wspólnotą eucharystyczną i ośrodkiem życia liturgicznego rodzin chrześcijańskich”. Jest ona „podstawowym miejscem katechezy dzieci i rodziców”⁶⁷. Parafia powinna więc tym wymaganiom umieć sprostać, a zadanie proboszcza jako pierwszego duszpasterza w parafii, jest w Magisterium Kościoła jasno określone, jako do niezastąpienia. Poza głoszeniem niedzielnych homilii, kazań itp., ma on obowiązek z kan. 773 KPK/83, który stwierdza, że: „proboszcz powinien dołożyć wszelkich starań, by zorganizować katechezę, jako „pierwszorzędną część wychowania chrześcijańskiego wiernych”⁶⁸. Natomiast papież Franciszek to zadanie wyjaśnia w adhortacji AL w sposób następujący: „Kościół jest powołany do

---

⁶⁶ A. Kukulski, *Zadania proboszcza w zakresie nauczania wiernych*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2015 nr 1, s. 71.

⁶⁷ KKK 2226; por. M. Gadamska-Kyrz, A. Grygiel, M. Ochońska, *Wspieranie rodziny w wychowaniu dzieci. Rola i zadania Kościoła państwa i szkoły*, w: *Poszerzamy Horyzonty t. XVII*, red. M. Bogusz, M. Wojcieszak, P. Rachwał, Słupsk 2020, s.179-189.

⁶⁸ A. Kukulski, *Zadania proboszcza w zakresie nauczania wiernych...*, art. cyt., s. 73.

współpracy, poprzez właściwą działalność duszpasterską, aby sami rodzice mogli wypełniać swoją misję edukacyjną⁶⁹.

Wiernym Kościoł powinien zapewnić odpowiedni dostęp do sakramentów świętych. Zdaniem papieża Franciszka ważne jest tu adekwatne towarzyszenie ze strony całego Kościoła, jego Magisterium itp., jeśli chodzi o dostęp do komunii św. tych którzy żyją w związkach niesakramentalnych⁷⁰. „Kard. Christoph Schönborn, który prezentował adhortację «Amoris Laetitia», stwierdził, że nie jest wykluczone przyjęcie Komunii w określonych sytuacjach «z poważnego duchowego pragnienia wiecznego zbawienia», poza «powszechnie stosowaną drogą w strukturze kościelnej»⁷¹.

Dalej – kolejną kwestią odpowiedzialności za rodzinę i jej charakter jest problematyka szkoły i jej adekwatnego wyboru dla dobra dziecka. Chodzi o to, że to rodzice, jako że są jako pierwsi odpowiedzialni za wychowanie swoich dzieci, mają prawo i obowiązek wybrać dla nich taką szkołę, która będzie odpowiadać ich religijnym przekonaniom. To podstawowe prawo, nie musi być wykonywane w sensie restrykcyjnym. To znaczy, że obowiązek ten obliguje rodziców w takiej mierze, w jakiej to jest możliwe do wykonania w sensie moralnym. Co więcej, także władze publiczne mają obowiązek zagwarantować to prawo rodzicom, tj. dać im konkretne, tj. realne warunki jego urzeczywistnienia⁷². Zdaniem biskupów, w procesie troski o dobro rodziny katolickiej powinno przestrzegać się zasady pomocniczości, a tym samym wszelakie jej pomaganie nie może zastępować lub ograniczać praw tejże rodziny. Ważne jest w związku z tym uwzględnianie Karty Praw Rodziny (z 22 października 1983 r.)⁷³ i Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (z 10 grudnia 1948)⁷⁴.

⁶⁹ AL nr 85.

⁷⁰ Por. Z. Janczewski, *Udzielanie komunii św. osobom rozwiedzionym? Analiza adhortacji „Amoris laetitia” papieża Franciszka*, „Prawo Kanoniczne” 2016, nr 9/2, s. 41-58; I. Mroczkowski, *Etos miłosierdzia a dylematy sumienia osób żyjących w związkach niesakramentalnych*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 2017 nr 37/1, s. 105-120.

⁷¹ *Papież o tym, że Amoris laetitia dopuszcza komunie św. dla rozwodników*, <https://deon.pl/kosciol/serwis-papieski/papiez-o-tym-ze-amoris-laetitia-dopuszcza-komunie-dlrozwodnikow,407858> (dostęp: 8.11.2024); por. AL nr 298-300.

⁷² KKK 2229.

⁷³ Papieska Rada ds. Rodziny, *Karta Praw Rodziny* (22 października 1983), Rzym 1983 (dalej: KPR); zobacz: J. Jaros, *Karta Praw Rodziny a prawo rodzinne współczesnych państw europejskich*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 2024 nr 37, s. 75-121,

⁷⁴ Zobacz: Dykasteria Nauki Wiary, *Deklaracja Dignitas infinita o godności człowieka* (2.03.2024), Rzym 2024, nr 23 (dalej: DI); tamże: „jak przypomniał już Papież Franciszek, «we współczesnej kulturze najbliższym odniesieniem do zasady niezbywalnej godności oso-

Dla chrześcijan, szczególnie tych działających w życiu politycznym „zaangażowanie na rzecz życia i rodziny powinno być priorytetem, ponieważ społeczeństwo, które zapomina o rodzinie utraciło swoją otwartość na przyszłość. Stowarzyszenia rodzinne, zaangażowane we wspólną pracę wraz z grupami innych tradycji chrześcijańskich, mają wśród swoich głównych celów, między innymi promocję i obronę życia i rodziny, wolności edukacji i wolności religijnej, pogodzenia czasu pracy i czasu dla rodziny, obrony kobiet w pracy oraz ochronę prawa do sprzeciwu sumienia”⁷⁵.

3.2. Rola państwa jako pomocnicza funkcja scalająca niektóre elementy rodziny katolickiej

Katolicka rodzina (poza aspektem prokreacji) ze względu na jej głębokie więzy duchowe, może cieszyć się ochroną lub nawet pewnymi przywilejami w Kościele. Powstaje zatem pytanie, a jaka jest w tym zakresie rola państwa świeckiego? Rodzina (w nauczaniu Kościoła katolickiego) jest trwałym budulcem większej wspólnoty, czy to Kościoła czy to państwa. *List do rodzin* papieża Jana Pawła II mówi, że: „Nie będzie więc przesadą powiedzieć, iż życie narodów, państwa, organizacji międzynarodowych „przebiega” przez rodzinę. Że «opiera się» ono także na czwartym przykazaniu Dekalogu”⁷⁶.

Rodzina jako komórka społeczna zakotwiczenia we wierze (sakramenty, łaski, charyzmaty itp.) jest wzorem cnót społecznych, natchnieniem dla poszukujących swojej drogi w życiu. Ale co do zasady, współczesne państwo prawa, tj. demokratyczne w swojej nomenklaturze prawnej, stanowiąc rozwiązania o rodzinie, w zasadzie nie czyni różnicy co do rodziny katolickiej i innej, np. homoseksualnej. Co więcej, ze względu na obciążenia wychowawcze, kulturę wrogą wartościom katolickim (por. konsumpcjonizm i witalizm), rodzina katolicka ma dzisiaj gorzej i często jej sytuacja jest dyskryminowana. Co więcej, rodzina katolicka nie może się nie czuć zagrożona. Widział to papież Jan Paweł II, gdy pisał w *Liście do rodzin*: „Wszystko to uderza w same jej podstawy. Wszystko to jest przeciwne cywilizacji miło-

---

by jest *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, którą Jan Paweł II określił jako «kamień milowy umieszczony na długiej i trudnej drodze rodzaju ludzkiego» i jako «jeden z najwznioślejszych wyrazów ludzkiego sumienia».

⁷⁵ Tamże.

⁷⁶ LDR nr 17; por. Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska „*Christifideles laici*” (31 grudnia 1988), Rzym 1988.

ści. Jest przeciwne całej prawdzie o człowieku, nie pozwala mu odnaleźć siebie i czuć się bezpiecznym jako mąż czy żona, jako ojciec czy matka, jako syn czy córka. Propagowany przez „cywilizację techniczną” tak zwany „bezpieczny seks” jest właśnie najgruntowniej niebezpieczny⁷⁷.

Wyjątkiem są uregulowania konkordatowe pomiędzy danym państwem a Stolicą Apostolską. W konkordacie RP można znaleźć założenia, iż także państwu chodzi o poszanowanie tych wartości, które dla Kościoła katolickiego są ważne, np. prawo do wolności religijnej⁷⁸. Przede wszystkim istnieje współpraca, np. jeśli chodzi o uznanie związków sakramentalnych za związki cywilne, po fakcie zgłoszenia ich przez parafię do Urzędu Cywilnego w ustalonym czasie (por. art. 10). A w zakresie wychowania potomstwa zgodnie z przekonaniami rodziców ważny jest art. 12, który daje im prawo, a obowiązek instytucjom szkolnym do organizowania na tym terenie katechezy.

W kontekście uprawnień i współpracy Kościoła z państwem na rzecz małżeństwa i rodziny ważne jest to, co papież Franciszek w adhortacji AL podaje jako rozumienie motywacji kościelnych. Mówi, że: „zaślubiny to sposób wyrażania, że naprawdę opuściliśmy macierzyńskie gniazdo, aby nawiązać silne więzi i podjąć nową odpowiedzialność wobec innej osoby. (...) Małżeństwo jako instytucja społeczna stanowi ochronę i narzędzie wzajemnego zobowiązania dla dojrzewania miłości, aby decyzja o wyborze drugiej osoby umacniała swoją trwałość, konkretność i głębię, a równocześnie mogła wypełnić swoją misję w społeczeństwie⁷⁹”. Tak samo (w tejże współpracy obu wspomnianych instytucji) bardzo ważną kwestią jest finansowanie nauczania religii. Chodzi o to, że jeśli Konkordat nakłada na państwo obowiązek organizowania lekcji religii, to w „większości państw Unii Europejskiej, w których do systemu oświaty wprowadzono nauczanie religii, jest ono finansowane ze środków publicznych⁸⁰”. Chodzi o to, że „religia – pomimo laicyzacji – nadal wiezie prym w życiu wielu społeczeństw

⁷⁷ LDR nr 13.

⁷⁸ Konkordat między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską; D. U (1993) nr 51; poz. 318, art. 5; <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19980510318/O/D19980318.pdf> (dostęp: 22.08.2024).

⁷⁹ AL nr 131; zobacz: Jan Paweł II, *Rodzina szkołą człowieczeństwa. Przemówienie do Międzynarodowego Kongresu Rodziny* (7.11.1983), w: *Jan Paweł II. Nauczanie papieskie t. VI 1983 (lipiec grudzień)*, red. E. Weron A. Jarocho, Poznań 1999, s. 49-42.

⁸⁰ *Finansowanie religii przez państwo normą większości krajów UE*, <https://ordoiuris.pl/wolnosc-religii-w-szkole/finansowanie-lekcji-religii-przez-panstwo-norma-w-wiekszosci-krajow-ue> (dostęp: 15.08.2024).

czeństw. Zapewnienie swobody ekspresji religijnej stanowi wyzwanie dla współczesnego ustawodawcy, zwłaszcza gdy społeczeństwa nie charakteryzuje jednolita struktura wyznaniowa⁸¹.

Jeśli więzy rodzinne są ważne, a nie mają absolutnego charakteru, to rolą państwa jest zadbać, aby były poszanowane zasady wolności sumienia obywatela (nie będąc bezpośrednio zaangażowanym w sprawy natury Kościelnej). Chodzi o to, że „podobnie jak dziecko wzrasta coraz bardziej ku dojrzałości oraz samodzielności ludzkiej i duchowej, tak rozwija się i umacnia jego szczególne powołanie, które pochodzi od Boga. Rodzice powinni uszanować to powołanie i ułatwić dzieciom odpowiedź na nie. Trzeba uzmysłwić sobie, że pierwszym powołaniem chrześcijanina jest *pójście za Jezusem*. O tym przypomina Katechizm Kościoła cytując słowa samego Chrystusa: „Kto kocha ojca lub matkę bardziej niż Mnie, nie jest Mnie godzien. I kto kocha syna lub córkę bardziej niż Mnie, nie jest Mnie godzien” (Mt 10, 37)⁸².

Rodzina katolicka jest tą, która daje duże szanse dla integralnego rozwoju we wierze katolickiej poszczególnym jej członkom, w szczególności gdy przygotowuje swojego członka (dziecko) do uczciwego życia w społeczeństwie. Zatem sprawę pojęcia katolickiej rodziny, jej powołania itp., Kościół dostrzega w kategoriach dobra konkretnej osoby, tj. małżonków, rodziców, dziecka, itp., a następnie instytucji małżeństwa, rodziny, państwa – czyli dobra wspólnego itp. Tym samym ważne jest uznanie przez państwo katolickiej rodziny za wspólnotę cieszącą się „własnym i pierwotnym prawem”⁸³, a innych instytucji, jak np. szkoła, państwo itp., jako te, które kierują się w relacji do niej zasadą pomocniczości – por. kan. 793 § 2 KPK/83⁸⁴. Jest to powód, dla którego Kościół katolicki może dla niej domagać się konkretnych form ochrony prawnej. Czynił to papież Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Europa*⁸⁵, gdy uwrażliwił, że liczne są czynniki (kulturowe, społeczne i polityczne), które przyczyniają się do kryzysu rodziny. Że to godzi w prawdę o godności osoby ludzkiej. Że lekceważona jest nierozzerwalność małżeństwa oraz podnoszą się głosy,

---

⁸¹ E. Plewa, *Kult religijny w prawie polskim – gwarancje wolności*, w: *Państwo wobec religii. Teżniejszość i przyszłość*, red. E. Stanulewicz i inni, Łódź 2021, s. 13.

⁸² KKK 2232

⁸³ KPR NR 5-6.

⁸⁴ J. Sokołowski, *Instytucja rodziny w prawie kanonicznym*, art. cyt., s. 308.

⁸⁵ Zobacz: Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa* (28 czerwca 2003), Rzym 2003, nr 99 (dalej: EiE).

że małżeństwo to nie tylko związek mężczyzny i kobiety, lecz także osób tej samej płci.

Uprawnienia rodziny należy widzieć wieloaspektowo. W sensie wolnościowym, np. gdy chodzi o prawo do wychowania dziecka zgodnie z przekonaniem rodziców, w sensie ekonomicznym, gdy chodzi o podatki na korzyść rodziny, kulturowym (ułatwiony dostęp do dóbr), religijnym (wolność sumienia i religijna) itp. Można je także podzielić ze względu na tradycję i kulturę danego państwa, a nawet, jeśli chodzi o budżetowe projekty, granty i możliwości, itp. Tak jak to jest obecnie w Unii Europejskiej. Stąd Synod Biskupów z 2015 r. w *Relacji końcowej do papieża Franciszka* zapisał następująco: „Władze odpowiedzialne za dobro wspólne muszą czuć się poważnie zobowiązane do pracy na rzecz tego podstawowego dobra społecznego, jakim jest rodzina. Troska, która powinna kierować administracją społeczeństwa obywatelskiego to umożliwienie i krzewienie polityki rodzinnej, wspierającej i dodającej otuchy rodzinom, przede wszystkim tym, które przeżywają największe trudności”⁸⁶. Nadto chodzi o to, że to katolicka rodzina (bardziej jak inne komórki społeczne, ujmując tu jej wzniosłe powołanie do świętości życia) zasługuje na szczególną uwagę ze strony osób odpowiedzialnych za dobro wspólne. Chodzi o adekwatną politykę na rzecz rodziny⁸⁷.

Uzasadnienie (antropologiczne, filozoficznoteologiczne) do takich roszczeń ze strony Kościoła podaje deklaracja Dykasterii Nauki Wiary - DI. Podaje ona, że: „nieskończona godność, niezbywalnie związana z istotą samego bytu, przysługuje każdej osobie ludzkiej, niezależnie od jakichkolwiek okoliczności i jakiegokolwiek stanu lub sytuacji, w jakich się znajduje. (...) Kościół, w świetle Objawienia, bezwzględnie podkreśla i potwierdza tę ontologiczną godność osoby ludzkiej, stworzonej na obraz i podobieństwo Boga, i odkupionej w Jezusie Chrystusie. Z tej prawdy czerpie powody swojego zaangażowania na rzecz słabszych i posiadających mniejszą władzę”⁸⁸.

⁸⁶ Pełny tekst *Relacji Końcowej dla Ojca Świętego Franciszka po XIV Zwyczajnym Zgromadzeniu Synodu Biskupów nt. „Misja i powołanie rodziny w Kościele i w świecie współczesnym”*, dz. cyt., nr 12.

⁸⁷ Tamże, nr 11-12; por. M. Głowa, *Pluralistyczny charakter relacji państwo–religia w konstytucjach państw członkowskich Unii Europejskiej a tożsamość kulturowa i religijna Europy*, w: *Państwo wobec religii. Terazniejszość i przyszłość*, red. E. Stanulewicz i inni, Łódź 2021, s. 177-192.

⁸⁸ DI nr 1.

Zakończenie

W wyniku podjętych analiz Magisterium Kościoła, które stanowi najnowszą doktrynę dotyczącą małżeństwa i rodziny katolickiej, można stwierdzić, że znaczenie szczególne posiadają dla Kościoła katolickiego te rodziny, które pozytywnie wpisują się w jego powołanie. Należy mieć tu na myśli te rodziny, które są „Kościołem domowym”. Wizja taka wynika z wartości, do jakich jej członkowie mogą aspirować, tzn. poprzez powołanie do świętości przez wiarę w Boga. Jednak, jak trwanie w jedności i miłości małżeńskiej oraz wychowywanie potomstwa, to jest to proces wzniosły, to z drugiej strony, jest on bardzo skomplikowany, tzn. podlegający różnym negatywnym wpływom. Mając to na uwadze, Magisterium Kościoła piętnuje złe zachowania dotyczące funkcjonowania rodziny, np. typu: eutanazja, aborcja, *in vitro*, eksperymenty, surogacja (por. np. Jan Paweł II, EV, VS, FC, LDR, KPR, EiE itp.). Ale także wielką wagę przykładą do ratowania tych rodzin, które są w kryzysie. Proponuje konkretne zadania i postawy zaradcze.

Charakterystyczne jest tu to, że papież Franciszek do tych podanych powyżej kwestii (które uważa za bardzo istotne), dodaje sprawy odpowiedzialności ekologicznej, np. w encyklice *Laudato si'*⁸⁹ lub adhortacji *Laudate Deum*⁹⁰. Stwierdza np., że: „wysiłki rodzin, by mniej zanieczyszczać, ograniczać ilość odpadów, mądrze konsumować, tworzą nową kulturę. Sam fakt zmiany nawyków osobistych, rodzinnych i społecznych podsyca niepokój o niespełnione obowiązki sektorów politycznych i oburzenie z powodu braku zainteresowania moźnych. Należy zatem zauważyć, że nawet jeśli nie przyniesie to natychmiastowego znaczącego efektu z ilościowego punktu widzenia, przyczynia się do poważnych procesów transformacji działających z głębi społeczeństwa”⁹¹.

Jeśli w kontekście realizacji powołania katolickiego ważne są wybory moralne poszczególnych członków rodziny, to papież Franciszek w swojej doktrynie na temat małżeństwa i rodziny akcentuje, że w wychowaniu katolickim chodzi o taką formację sumienia poszczególnych wiernych, aby każdy człowiek zgodnie mógł odczytać wolę Boga, zawartą w nauce Kościoła katolickiego, jak i w głosie jego sumienia, czyli w prawie naturalnym.

---

⁸⁹ Zobacz: Franciszek, Encyklika *Laudato si'* (24 maj 2015), Rzym 2015 (dalej: LS').

⁹⁰ Franciszek, Adhortacja apostolska *Laudate Deum* (4 października 2023), Rzym 2023 (dalej: LD).

⁹¹ Tamże, nr 71.

Jego uwaga skupia się na tym, aby w postawie pastoralnej Kościoła mieć więcej na uwadze to, że błędna formacja sumienia wiernych często wynika z pozostawienia ich sami sobie, w sytuacji, kiedy wymagają oni wsparcia i pomocy: moralnej i duchowej. .

Nadto z nauki Kościoła wynika, że w procesie wychowania nowych pokoleń, bez współpracy państwa w imię dobra wspólnego, czyli bez poszanowania autonomii rodziny katolickiej, bez poszanowania tego, co daje Kościół społeczeństwu w swoim Magisterium, tj. pozytywną antropologię, ideały, wartości itp., wychowanie do cnót moralnych, religijnych i społecznych stanie się jakby niemożliwe⁹². Takie stanowisko znaleźć można w różnych dokumentach Stolicy Apostolskiej (por. dorobek papieża Pawła VI, Jana Pawła II, Benedykta XVI). Natomiast w niniejszej analizie najbardziej zwrócono uwagę na dokumenty obecnego pontyfikatu, jak: AL, EG, GiE, DI, LS, LD, *Relacja końcowa dla papieża Franciszka*, itp. Zauważyć mocno, że podkreślają one takie aspekty życia wiernych, jak: a) nieprzemijającą wartość czystej miłości małżeńskiej i rodziny (nie pomijając zagrażających jej kryzysów), b) tradycyjną naukę Kościoła katolickiego o nierozzerwalności i świętości małżeństwa katolickiego, tj. opartego o sakrament małżeństwa, c) potrzebę poszanowania rodziny katolickiej, kiedy chodzi o inne związki, np. partnerskie, homoseksualne, Genderowe itp.⁹³.

Postawić można więc tezę, iż do budowy i trwania związku małżeńskiego, jako *communio personarum*, do cementowania głębokiej wspólnoty życia katolickiej rodziny, itp., bardzo istotne są „więzy łączące duszę z Bogiem. To są tak zwane więzy duchowe, przy których odczuwamy swoje stany duszy, radości i smutku”⁹⁴. Są to te elementy, więzy itp., które konstytuują rodzinę katolicką i umożliwiają realizację jej powołania do świętości. Dzieje się to poprzez akty zawierzenia, oddania się, szacunku, miłości, poszanowania itp. Są to relacje powstałe między ludźmi, ale i Bogiem, poczynszy od przyjętego sakramentu Chrztu św., poprzez sakrament małżeństwa, pokuty i pojednania itp. Wynikają one z procesu doświadczenia wiary, jak i ludzkiej, naturalnej świadomości o potrzebie wychowania swego potomstwa ku dobru i prawdzie, czyli we wierze. Ważna jest też świadomość co do pomocniczej (subsydiarnej) roli Kościoła i państwa w omawianym zakresie.

⁹² Zobacz: J. Dyduch, *Posłannictwo rodziny w Kościele i świecie w świetle XIV Synodu Biskupów*, „Polonia Sacra” 2017, nr 1/21, s. 67-81.

⁹³ Tamże, s. 67.

⁹⁴ A. Staniszevska, *Rodzina*, <https://profeto.pl/rodzina-16> (dostęp: 17.08.2024).

W centrum nauczania papieża Franciszka pojawia się również to, jak należy rozumieć i realizować potrzebę towarzyszenia tym małżonkom oraz rodzicom, którzy znajdują się w kryzysie, np. małżeńskim, rodzinnym, moralnym. W jego nauczaniu akcentuje się potrzebę przyjęcia w społeczeństwie świeckim świadomości, że wszystkie inne formy związków pożycia społecznego, w sytuacji braku wymienionych powyżej duchowych elementów, tj. takich bez których nie może powstać adekwatnie wysokie duchowe życie wspólnoty, są *sprzeczne z ideałem rodziny katolickiej*, tj. z pojęciem rodziny jako Kościołem domowym, która jest w stanie zachować przykazanie miłości bliźniego tak, jak je przekazał Jezus Chrystus. Tym samym znajdują one negatywną kwalifikację w doktrynie Kościoła katolickiego. Tworzy to zawiłą, etyczną problematykę, w kwestii prawa dopuszczania ich do komunii św.

The Spiritual Bonds that constitute the Catholic Family in the (recent) Magisterium of the Catholic Church

Abstract

The author of the article, undertaking an analysis of the issue of the current emphasis of the Magisterium of the Catholic Church, present in the definition of the Catholic family and constituting the structure of its vocation, states that we can speak of such elements that have the role of integrating its members into a deep community of life, and that their character is spiritual, moral. The first of them is the concept of the Catholic family as a „domestic Church”. It is about the sanctification of its members by putting God in the first place, where the issue of sacramental practice is important, i.e. entering into the sacrament of marriage, participating in the Holy Mass, receiving Holy Communion, etc. The second is the need to raise offspring in the Catholic spirit, through the process of socialization and instilling the saving faith. The third is the auxiliary role of the Catholic Church (watching over doctrine) and the state (watching over the organization of religion and respect for religious freedom), without whose positive involvement, the educational process would definitely be exposed to the risk of failure. The elements in question can be considered a continuation of the Church’s teaching in the spirit of its traditional doctrine, but they also constitute the foundation for a reflection on marriage and family

that is more current and open to human existence, which is going through various crises. This can be seen, for example, in the thesis that Pope Francis presents in AL no. 122, i.e. when he states: „The different levels should not be confused: the enormous burden of the need to recreate the perfect union between Christ and the Church should not be placed on two persons, who have their limitations, because marriage means a «dynamic process, which takes place slowly through the gradual incorporation of God’s gifts»”. If one wants to adequately understand and describe the second aspect, one should bear in mind such documents of the Church as: Final Report to Pope Francis entitled *The Vocation of the Family in the Church and in the World in the Light of the XIV Synod of Bishops*, or AL, EG, GiE, DI, LS’, LD. Etc. However, one can also put forward the thesis that the documents of the latest Magisterium, as well as those concerning such popes as Paul VI, John Paul II, or Benedict XVI, explaining the vocation of the Catholic family to holiness, as well as its role in the contemporary world, adequately complement each other in terms of the essence of the teaching and doctrinal meaning. This is of particular importance when it comes to the principle of how to understand and implement the need to accompany spouses and parents in their life of faith, when they are going through a marital, family, moral crisis, etc. Pope Francis strongly emphasizes the need to engage in pastoral help in this field. It is still not a portable device in the call to holiness, and in another case, when pastors are instructed to value the freedom of conscience of an individual believer, e.g. when receiving Holy Communion. (see AL no. 298-299).

Keywords: *Magisterium of the Catholic Church, vocation of the Catholic family, elements constituting the structure of the Catholic family, family accompaniment.*

Bibliografia:

Benedykt XVI, Encyklika *Deus Caritas est*. o miłości chrześcijańskiej (2 grudzień 2005), Rzym 2005.

Biały S., *Odpowiedzialność w zakresie wychowania do Wartości. Analiza w relacji do kanonu 226 & 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z roku 1983*, „Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie”, 2020, vol. XIII, nr 1, s. 21-32.

Burkacka I., *Monoparentalność, wielorodzina i rodzina zrekonstruowana. Współczesne nazwy modeli życia rodzinnego*, „Artes Humanae” 2017,

nr 2, s. 61-94.

Cicha D.A.A., *Unieważnienie małżeństwa cywilnego a stwierdzenie nieważności małżeństwa w procesie kanonicznym*, „Kościół i Prawo” 2019, nr 1, s. 135-156.

Dullak K., *Chrzest dzieci rodziców żyjących bez sakramentu małżeństwa*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2012, nr 2, s. 81-92

Dyduch J., *Posłannictwo rodziny w Kościele i świecie w świetle XIV Synodu Biskupów*, „Polonia Sacra” 2017, nr 1/21, s. 67-81.

Dykasteria Nauki Wiary, *Deklaracja Dignitas infinita o godności człowieka* (2.03.2024), Rzym 2024.

Fiałkowski M., *Rodzina Kościołem domowym*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, Lublin 2000, s. 171-176.

Finansowanie religii przez państwo normą większości krajów UE, <https://ordoiuris.pl/wolnosc-religii-w-szkole/finansowanie-lekcji-religii-przez-panstwo-norma-w-wiekszosci-krajow-ue> (dostęp: 15.08.2024).

Franciszek, *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium* (24 listopada 2013), Rzym 2013.

Franciszek, *Adhortacja apostolska Laudate Deum* (4 października 2023), Rzym 2023.

Franciszek, *Adhortacja apostolska o powołaniu do świętości w świecie współczesnym Gaudete et Exsultate* (18 marca 2018), Rzym 2018.

Franciszek, *Encyklika Laudato si'* (24 maj 2015), Rzym 2015.

Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska Amoris laetitia* (19 marca 2016), Rzym 2016.

Franciszek, *Św. Józef – przybrany ojciec Jezusa*, „L'Osservatore Romano” 2022, 11.03., s. 3.

Gadamska-Kyrcz M., Grygiel A., Ochońska M., *Wspieranie rodziny w wychowaniu dzieci. Rola i zadania Kościoła państwa i szkoły*, w: *Poszerzamy Horyzonty t. XVII*, red. Bogusz M., Wojcieszak M., Rachwał P., Słupsk 2020, s. 179-189.

Głowa M., *Pluralistyczny charakter relacji państwo–religia w konstytucjach państw członkowskich Unii Europejskiej a tożsamość kulturowa i religijna Europy*, w: *Państwo wobec religii. Terazniejszość i przyszłość*, red. E. Stanulewicz i inni, Łódź 2021, s. 177-192.

Gryz K., „Teologia i Moralność” 2020, nr 2(28), s. 119-142.

Jakubiak T., *Synod o rodzinie zwiastunem zmian?* „Ius Matrimoniale” 2015, nr 3/26, s. 61-82.

Jan Paweł II, *Konstytucja Apostolska Sacrae Disciplinae Legis* (25 stycz-

nia 1983), Rzym 1983.

Jan Paweł II, List do rodzin *Gratissimam sane* (2 luty 1994), Rzym 1994.

Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska „Christifideles laici”. O powołaniu i misji świeckich w Kościele dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II (31 grudnia 1988), Rzym 1988.

Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa* (28 czerwca 2003), Rzym 2003.

Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, (22 listopada 1981), Rzym 1981.

Jan Paweł II, *Rodzina szkołą człowieczeństwa. Przemówienie do Międzynarodowego Kongresu Rodziny* (7.11.1983), w: Jan Paweł II. *Nauczanie papieskie t. VI 1983 (lipiec grudzień)*, red. E. Weron A. Jarocho, Poznań 1999, s. 49-42.

Janczewski Z., *Udzielanie komunii św. osobom rozwiedzionym? Analiza adhortacji „Amoris laetitia” papieża Franciszka*, „Prawo Kanoniczne” 2016, nr 9/2, s. 41-58.

Jaros J., *Karta Praw Rodziny a prawo rodzinne współczesnych państw europejskich*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 2024 nr 37, s. 75-121.

Jewdokim P., *Kościół domowy*, „Znak” 1978, 30 nr 289-290, s. 847-850.

Katechizm Kościoła Katolickiego, Pallottinum, Poznań 1994.

Konkordat między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską; D. U (1993) nr 51; poz. 318; <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19980510318/O/D19980318.pdf> (dostęp: 22.08. 2024).

Kroczek K., *Sytuacja prawna dzieci w kontekście chrztu św. i wychowania religijnego*, „Studia Oecumenica” 2013 nr 13, s. 161-174.

Kukulski A., *Zadania proboszcza w zakresie nauczania wiernych*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2015 nr 1, s. 71-75.

<https://papiez.wiara.pl/doc/2879891.Misja-i-powolanie-rodziny-w-Kosciele-i-w-swiecie-wspolczesnym/3> (dostęp: 3. 08.2024).

Mroczkowski I., *Etos miłosierdzia a dylematy sumienia osób żyjących w związkach niesakramentalnych*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 2017 nr 37/1, s. 105-120.

Murawski Cz., *Rodzina domowym Kościołem*, w: Komisja Episkopatu Polski *Duszpasterstwa Ogólnego. Program duszpasterski na rok 1993/94. Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*, Katowice 1993.

Muszala A., *Rozeznanie w Amoris laetitia papieża Franciszka*, Kraków 2019, s. 221-252.

Papież o tym, że *Amoris laetitia* dopuszcza komunię św. dla rozwodników, <https://deon.pl /kosciol/serwis-papieski/papiez-o-tym-ze-amoris-laetitia-dopuszcza-komunie-dla-rozводnikow,407858> (dostęp: 8.11.2024).

Paweł VI, Encyklika *Humanae vitae* (25 lipca 1968), Rzym 1968.

Pełny tekst *Relacji Końcowej dla Ojca Świętego Franciszka po XIV Zwyczajnym Zgromadzeniu Synodu Biskupów nt. „Misja i powołanie rodziny w Kościele i w świecie współczesnym”*, (24 października 2015), Rzym 2015; <https://papiez.wiara.pl/doc/2879891.Misja-i-powolanie-rodziny-w-Kosciele-i-w-swiecie-wspolczesnym> (dostęp: 7.11.2024).

Plewa E., *Kult religijny w prawie polskim – gwarancje wolności*, w: *Państwo wobec religii. Teraźniejszość i przyszłość*, red. E. Stanulewicz i inni, Łódź 2021, s. 13-28.

Pontificio Consiglio per la Famiglia, *Famiglia, matrimonio e unioni di fatto*, Città del Vaticano 2000.

Poręba P., *Rodzina chrześcijańska „małym Kościołem”*, w: *Wychowanie w rodzinie*, red. Adamski F., Kraków 1992, s. 182-199.

Sitarz M., *Obowiązki rodziny zastępczej a katolicka nauka społeczna*, „Teki Komisji Prawniczej. PAN Oddział w Lublinie” 2019, nr 12/1, s. 237-247.

Sobór Watykański II, Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae* (7 grudnia 1965), Rzym 1965.

Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium* (11 listopada 1964), Rzym 1964.

Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (7 grudnia 1965), Rzym 1965.

Sokołowski J., *Instytucja rodziny w prawie kanonicznym*, „Studia nad Rodziną” 2013 nr 1/32, s. 291-313.

Staniszewska A., *Rodzina*, <https://profeto.pl/rodzina-16> (dostęp: 17.08.2024).

Papieska Rada ds. Rodziny, Karta Praw Rodziny (22 października), Rzym 1983.

Struzik Z., „*Rodzina Bogiem silna mocą swego narodu*”. *Nauczanie o rodzinie kard. S. Wyszyńskiego*, „Kultura - Media - Teologia”, 2010, nr 3/3, s. 105-119.

Stryjczyk J., *Troska Kościoła o katolickie wychowanie dzieci w kanonicznym prawie karnym*, „Prawo Kanoniczne” 1987, nr 30/3-4, s. 203-229.

Świerczek A., *Wolne związki w świetle nauczania Kościoła o małżeństwie*, Kraków 2013.

Wencel H., *Uwagi o zagadnieniu odpowiedzialności w wychowaniu kościelnym na tle soborowej deklaracji „O wolności religijnej”*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1968, nr 1, s. 105-118.

red. Z. Struzik, Warszawa 2012.

Zimny J., *Chrześcijańskie wartości fundamentem budowania kapitału kulturowego rodziny*, w: *Rodzina naturalna, duchowa, społeczna*, red. Zimny J., Wrocław 2020, s. 13-33.

Zimny J., w: red. Zimny J., Wrocław 2020, s. 5-10.

Ks. Stanisław Biały – prezbiter diecezji łomżyńskiej, dr hab. prof. ucz. UKSW. Dyrektor Instytutu Nauk o Rodzinie. Zainteresowania: nauki o rodzinie, bioetyka rodzinna, etyka prawa małżeńskiego i rodzinnego. email: s.bialy@uksw.edu.pl. ORCID:0000-0002-6390-0087